

Список використаних джерел:

1. Азаров Ю. Л. Гра і праця. – М., 1973. – 93 с.
2. Анікеєва Н. П. Виховання грою. – М., 1987. – 144 с.
3. Ворожейкіна О. М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. – 3-тє видання. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 255 с.
4. Гуружапов В. А. Питання експертизи освітніх технологій // Психологічна наука і освіта. – 1997. – № 2. – С. 36-43.
5. Занько С. Ф. та ін. Гра та навчання. – М., 1992. – 127 с.
6. Зимова А. М. Педагогічна психологія – М., 2000. – 264 с.
7. Ільїна Т. А. Педагогіка. – М., 1984. – 495 с.
8. Кларін М. В. Педагогічна технологія. – М., 1989. – 186 с.

Сосновська А.В.

*учитель вищої категорії, вчитель-методист,
Дачненський навчально-виховний комплекс
«Школа – гімназія»*

**ПОРІВНЯННЯ ОБРАЗУ ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ
РОМАНУ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ЧОРНИЙ ВОРОН»
В ХУДОЖНЬОМУ АСПЕКТІ ТА ЗІ ЗОБРАЖЕННЯМ
ЙОГО ПРОТОТИПІВ В АРХІВНИХ ДОКУМЕНТАХ**

Історична тематика посідає одне з чільних місць у вітчизняному літературному процесі. Представники творчої еліти України прагнули в образній формі узагальнити найважливіші етапи історичного етносу. Особливістю ж етнічної пам'яті є здатність пробуджуватися й повертати до колективної уяви те, що, здавалось би, цілком забуте.

Серед художніх творів, у яких відображено минуле українського народу, помітне місце посідає історичний роман В. Шкляра «Чорний Ворон». Завдяки своєму надзвичайному таланту письменник висвітлив непізнану, пронизану болем та стражданнями, сторінку нашої історії – боротьбу українців у 20-х роках ХХ століття в Холодному Яру за свою незалежність. До сьогодні цей твір викликає неабиякий інтерес у читацьких та літературознавчих колах, тому що проблематика національно-визвольного руху є актуальною і у теперішній для України час. Адже військові дії на Сході нашої держави є показником трагічної роз'єднаності українців як нації.

Завдання: а) виявити джерельну базу роману; б) порівняти образ головного героя твору у художньому аспекті зі зображенням його прототипів в архівних документах.

Роман В. Шкляра «Чорний Ворон» заснований на історичних подіях про які дуже скупо описано навіть у підручниках з історії. Та все ж таки автору вдалося відшукати достатню кількість матеріалів, аби написати твір, який, перш за все, ґрунтувався на перевірених та підтверджених фактах, а не на вигадках. Василь Шкляр черпав інформацію з першоджерел – опублікованих спогадах очевидців подій Холодноярської боротьби, а саме генералів армії УНР (Ю. Тютюнника, О. Вишнівського, О. Удовиченка, М. Капустинського та інших).

Також серйозною базою для роману послуговували праці письменника-історика Романа Ковалю: «Героїзм і трагедія Холодного Яру», «Отамани гайдамацького краю. 33 біографії», «Коли кулі співали», «Отаман святих і страшних», «Операція «Заповіт»». Джерелами прислужилися документальні та мемуарні книги осавула 1-го куреня полку гайдамаків Холодного Яру Юрія Горліса-Горського «Холодний Яр», звенигородського отамана Івана Лютого-Лютенка «Вогонь з Холодного Яру»; було використано документи Галузевого державного архіву СБУ.

Чорний Ворон – центральна фігура роману, відважний холодноярський отаман. Та був це історичний чи збірний образ?

Треба зазначити, що Василь Шкляр довго шукав і вибирав того, хто послугує прототипом головного героя роману. Згадаємо про одну постать, яка дуже вплинула на зібрання літературного образу Чорного Ворона. Звичайно, це Василь Чучупака, який разом зі своїм братом Олексієм у 1919 році створили загін самооборони у селищі Мельники. Розпочалася боротьба за самостійну Україну, брати вважали себе прихильниками Української Народної Республіки та стали на її захист. У організованому полку було два прапори: один – чорний з тризубом, другий – жовто-блакитний. На першому з одного боку був напис: «І повіє новий вогонь з Холодного Яру». Згодом цей полк брав участь у вигнанні денікінців із Черкас.

Щодо інших можливих варіантів, то існувало принаймні чотири отамани, які мали псевдонім «Чорний Ворон». Спочатку письменника зацікавила постать Чорного Ворона родом із Жовтих Вод, бо звали його Миколою Шклярем, як і батька автора. Але Микола Шкляр загинув у двадцятому році в нерівному бою під селом Розумівка (нині на Кіровоградщині), тож як прототип він не міг стати в пригоді, хоча це надзвичайно цікава особа. Ще був Чорний Ворон – Платон Черненко,

але він діяв на Криворіжжі. Василь Шкляр шукав ближчих, якщо не за родом своїм, то за місцем подій отаманів. Тому прототипом став Чорний Ворон – Іван Чорновус, про котрого в чекістських документах написано, що він родом з-під Товмача на тодішній Звенигородщині (нині це Шполянський район). Очевидно, він народився десь на хуторі чи в лісництві. Про нього є багато згадок, про загибель і воскресіння. Містична глибока постать. Причому чекісти пишуть про нього як про поета, хоча він лише писав віршовані агітаційні заклики. Щодо віку отамана та його прибічників, точно сказати нічого не можна. Так як лісове життя, довге перебування у землянках, постійні бої з червоноармійцями наклали значний відбиток на цих людей. Автор говорить «отамани», «отаман-батько», і нам здається, що це досвідчені воїни, старі дядьки. А це були хлопці від двадцяти до двадцяти п'яти років – освічені, переважно вчителі, які вже мали досвід у Першій світовій війні. Ось як документально у творі змальовано повстанських отаманів: *«Усі вони в минулому петлюрівські офіцери, вчителі, дуже освічені, навіть є члени царської охорони, які також усіляко підтримували ідейність за «рідну неньку».*

Суттєвим доказом того, що існування загону Чорного Ворона – не міф, а цілком реальна історія є звіти та доноси Надзвичайної комісії, яка функціонувала у Херсонській губернії. Із документу, взятого з Галузевого державного архіву СБУ можна виявити доволі цікаву інформацію. У звіті «Про політичне становище губернії» згадується активна діяльність українсько-повстанських банд, те, що бандитизм особливо процвітає у північно-східній частині Єлисаветградського округу, а саме у Єлисаветградському та Новомиргородському районах. У інших же частинах міста бандитизму не було. Вказані вище райони прилягають до місцевостей Черкаського та Олександрійського округів, які нещодавно слугували місцем суперечок між різними бандами, у тому числі і бандою Загороднього, залишки якої тоді складали оперуючі групи бандитів (відомо, що отаман Чорний Ворон у 1922 році входив до складу Холодноярської повстанської організації. На той час вона діяла під проводом того ж Ларіона Загороднього).

Міцним аргументом існування повстанської організації на чолі з отаманом Чорним Вороном є виступ 2 червня 1938 року на IV обласній партійній конференції голови Хмельівської сільради Самойленко, у якому вона згадала про те, як у 1920-му році їй довелося боротися із ворогами народу. Цю ситуацію голова сільради прокоментувала так: *«Як же я боролася в своєму районі. У нас сидів кривий Бабенко, заядлий ворог. Коли я приїхала в Кірова, я придивилась, хто у нас сидить у*

керівництві району – був жахливий стан. В комуні ХТЗ сиділи петлюрівці, бригадири були бандити, що розстрілювали на право і на ліво комуністів, вішали комсомольців. Коли б у мене був тоді наган, я б їх гадів усіх перестріляла». Далі Самойленко говорить про те, як вона намагалась викоринити зрадників із районного керівництва: «Скільки я не подавала матеріалів на цих бандитів, Шашнер їх покривав. А у нас в комуні ХТЗ є кандидат партії з банди Залізняка, потім Чорний Ворон».

Данні архівні документи свідчать про історичний факт існування загону повстанців Холодного Яру під проводом отамана Чорного Ворона.

Повернемося до більш детального опису Чорного Ворона у самому романі. Вперше його характеристика була презентована у донесенні уповноваженого Кременчуцького губчека в Чигиринському повіті від 4 листопада 1921 року: «Чорний Ворон – непримиренно хитрий та впертий ворог. Віком близько тридцяти років. Високий на зріст, чорна борода, довге чорне волосся по плечі. Глибоко посаджені очі також темні, погляд важкий, повільний, вираз обличчя суворий». Таке художнє зображення героя дозволяє читачеві сформуванню власне бачення отамана, відмовляючись від зайвої ідеалізації.

Тож, можна сказати, що образ Чорного Ворона є збірним та поєднує у собі найкращі риси, що були притаманні повстанцям – відвага, розсудливість, безкомпромісність, віра в ідею, вірність. Додаткової романтичності та містичності образу додає птах – чорний ворон. «Старезний чорний ворон – своєрідне *alter ego* головного героя, отамана Чорного Ворона, мудрого, сміливого, мужнього, безмежно відданого своїй справі. Мудрий спостерігач – холоднокровний і байдужий до усього, що відбувається навколо, він – безпристрасний, на відміну від чорного ворона – птаха, Чорний Ворон – отаман – це суцільна пристрасть: і в коханні, і в вираженні почуттів, і в спілкуванні із товаришами, і у своїх судженнях».

Новаторство В.Шкляра полягає у тому, що при моделюванні образу, ворон зображується із позитивної сторони. Він – символ історичної пам'яті, адже йому 270 років, він бачив гайдамацьке повстання і тепер спостерігає за повторенням визвольної боротьби.

На мою думку, роман Василя Шкляра «Чорний Ворон», покликаний українцями усвідомити: боротьба проти окупантів, звідки б вони не прийшли, здорова агресія, а не рабська упокореність – не є чимось ненормальним. Навпаки, готовність нації до активних дій у відстоюванні її національних, економічних, культурних та інших прав,

свідчить про її адекватність, здоровий дух та спроможність до побудови сильної держави.

Список використаних джерел:

1. Баран Є. «Чорний Ворон» Василя Шкляра: між національним міфом і політичною кон'юктурою (Про роман Василя Шкляра «Чорний Ворон») [Електронний ресурс] / Є. Баран. – Режим доступу: www.siver.com.ua/forum/62-539-1
2. Бухальська М. А. Холодноярська республіка в літописі визвольної боротьби українського народу за свою незалежність (1918–1922 рр.) / М. А. Бухальська // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць. – К., 2008. – Вип. 11. – С. 48-53.
3. Горліс-Горський Ю. Холодний Яр / Ю. Горліс-Горський. – Львів : Червона калина, 1992. – 284 с.
4. Ще одна таємниця Чорного Ворона [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scheodna-tajemnytsya-chornogo-vorona/>
5. Документи, взяті з державного архіву Одеської області.

Фінів В.М.

аспірант,

Прикарпатський національний університет

ЛЕКСИЧНИЙ ПОВТОР ЯК КОГЕЗІЙНО-КОГЕРЕНТНИЙ ЗАСІБ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МАЛОЇ ПРОЗИ)

Фокус уваги сучасної лінгвістики спроектований в основному на всебічне дослідження художнього тексту, зокрема текстових категорій та мовних засобів їхнього втілення. Незаперечною при цьому постає кваліфікаційно-диференційна сутність категорії зв'язності, що функціонує у субкатегоріях когезії та когерентності (за В. Дресслером [7]), чи зовнішньої й внутрішньої злитості (у Н. Кожевникової [10]), інтегративності – цілісності (В. Гальперін [5]). Змістова зв'язність художнього тексту на формальному рівні репрезентується конкретними мовними одиницями, а відтак когезія й когерентність є формально-граматичним і семантичним аспектами одного явища – текстової величини [12, с. 1]. У ключі сказаного важливим є аналіз мовних одиниць, визначальних при експлікації когезії і когерентності та необхідних для правильного декодування та розуміння художнього тексту в цілому. Матеріал дослідження дає змогу висловити